I. N. D. N. J. C.

ANALYSIS L. III. COD.

DE

JVRE REIPVBLICÆ

LIB. XI.

QVAM

IN ALMA ARGENTORATENSI VNIVERSITATE

PRÆSIDE

VIRO NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, EXCELLENTISSIMO

DOMINO

GOTHOFREDO STÖSSERO, JC.

PANDECTARVM PROFESSORE CELEBERRIMO, DECANO JVRIDICI COLLEGII SPECTATISSIMO PATRONO ET PRÆCEPTORE SVO VENERANDO

IN SOLEMNI AVDITORIO EXAMINANDAM

PROPONIT

JOANNES WILHELMVS MERTZ, MOGVNTINVS.

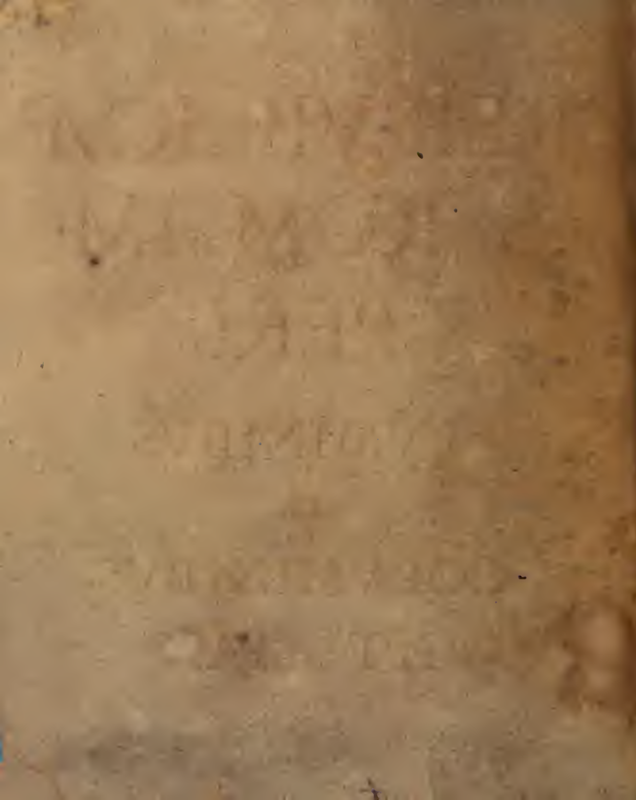
D. XXIV. AVGVSTI HORIS LOCOQVE SOLITIS.

ARGENTORATI

LITERIS JOH. WILHELMI TIDEMANNI.

CIƆ IƆC LXXI.

14.

REIPVBLICÆ S. ROM. IMPERII

LVMINIBVS

ET

COLVMINIBVS

OPT· MAX·

EMINENTISSIMO ET SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO
DOMINO
JOHANNI PHILIPPO
S. SEDIS MOGVNTINÆ ARCHIEPISCOPO, SACRI ROMANI IMPERII PER GERMANIAM ARCHICANCELLARIO
ET
ELECTORI, EPISCOPO WŸRTZBVRGENSI,
ET
WORMATIENSI FRANCIÆ ORIENTALIS DVCI, &c. &c. &c.

ET

REVERENDISSIMO CELSISSIMOQVE PRINCIPI ET DOMINO DOMINO

LOTHARIO FRIDERICO,

EPISCOPO SPIRENSI, COADJVTORI AC SVCCESSORI MOGVNTINO, PRÆPOSITO WEISSENBVRGENSI ET ODENHEIMENSI

SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPI &c. &c. &c.

DOMINIS MEIS CLEMENTISSIMIS DEVOTISSIMA OBSEQVIA.

EMINENTISSIME PRINCEPS ELECTOR
ET
REVERENDISSIME PRINCEPS COADIVTOR PRINCIPES ET DOMINI MEI CLEMENTISSIMI.

SI has pagellas dignas putarem quæ Veſtris offerrentur oculis, merito

aditu

aditu Veſtro ceu ineptum & impudentem, arcerent me, qui Vobis ſunt ab admisſionibus. Sed longè alia eſt huius conſilii ratio. Quis enim miretur, ſi homo qui ſe Vobis natum meminit, qui Vobis viuere & ſeruire, vnam voti & fati ſui legem agnoſcit, Veneranda omnibus ſæculis nomina Veſtra, ſemper in animo, ſemper in lingua habet, & â ſacro Veſtro ore ſpiritum ſuum pendere cupit? Hæc quam cum ipſa vitali aura hauſi, quam inſtitutione ac diſciplina meditari ac firmare ſtudui, pietas nec DEO ingrata, nec qui DEI vices in terris gerunt, magnis Principibus ſolet

aſper-

aſpernabilis videri. Et ſane de JVRE REIPVBLICÆ, mihi Juſtiniano nouo commentanti animus ſponte altius erigi cœpit, ut ad Nobiliores & excellentiores pro republica Regnatrice curas, quibus animi Veſtri continenter occupantur, reſpicerem, & quæcunque Auguſtisſimo Imperatori, & Imperio profutura deſtinatis conſilia, bene feliciterque euenire, optarem. Non decebat disiungi nomina, quæ in Eccleſiæ ac Imperii ſalutem DEVS & homines Diuino ductu gubernati, & vota Reipublicæ, qua nulla eſt in toto orbe auguſtior, coniunxerunt, & ne-

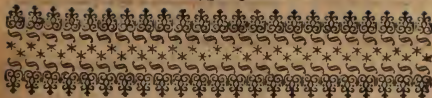
cesſitudine priuatis modulis inenarrabili colligarunt. Hoc eſt ipſum publicum Prudentiæ & virtutis Veſtræ ſummæ teſtimonium; quod coniungi, quod una conſpici, vna coli, volupe Vobis eſt. Sed mihi aliud nihil eſt propoſitum, quam ſupplicare EMINENTIÆ ET CELSITVDINI VESTRÆ, ut ignoſcere velitis, quod pietatis Vobis deuotisſimæ impetus non potui continere quin erumperent, & in publica vota redundarent. Deus firmet Rempublicam, id eſt, Vos duo columina Reipublicæ, ſufficiat. Deus illuſtret Rempublicam, id eſt, Deus Vos,

bina ſidera lucere faciat ab oriente in occidentem, ab annis ad annos, donec cœlum ſtellis ſplendebit, mundus virtutibus ornabitur, fama meritorum prædicatione perſonabit. DEVS Vos conſeruet, EMINENTISSIME ET REVERENDISSIME PRINCIPES, Imperio, terris ditionis Veſtræ, & mihi clientum & ſeruorum

EMINENTIÆ ET CELSITVDINIS VESTRÆ

minimo ſubjectiſſ.moq;

Joanni Wilhelmo Mertz Moguntino.

I. N. D. N. J. C.

ANALYSIS LEGIS III. COD.

DE

JVRE REIPVBLICÆ

LIB. XI.

TEXTVS.

IMPERATOR ALEXANDER A. SALVININO.

REmpublicam, vt pupillam, extra ordinem iuuari, moris est. *Verba Legis*

EXPLICATIO VERBORVM.

A*Lexander Imperator*] intelligitur sine dubio hic Alexander Seuerus Mammææ filius, inter bonos legislatores & diligentes habitus: cujus vitam *Lampridius* & *Herodianus* aliique tradidere. Factus est Imperator A.C. 222. Occisus 235. Tempus rescripti præcisè acceptum, ex historia reperiri nequit. *Verborum Explicatio*

Augusti cognomen ex merito partum, hic quoque loco & causâ solenni apparet.

De Saluinino, cui rescripsit Imperator, mihi nihil compertum. *Cujacius* in comment. ad h. l. pro Saluinino reposuit *Saturninum*.

Sed nobis non tam quis & cui rescripserit, quam sententia Rescripti cordi esse debet.

Igitur loco generalium verba legis explicabimus.

Rempublicam] intellige non Romanorum, secundum quosdam, sed verius aliarum ciuitatum. *Perezius* ex serie titulorum ostendit: *Antecessit*, inquiens, *de juribus & Priuilegiis utriusque Romæ & Alexandriæ ciuitatis, sequitur de Iuribus aliarum ciuitatum, nam Respublica hic de ciuitate accipitur. Quid hærent hic interpretes?* ait *Cujacius*: *Respublica quamlibet ciuitatem significat.* Quo sensu etiam toto hoc titulo accipitur vox Reipublicæ. Accedit quod de ea restitutione sermo est, quæ fit per iudicem aut Principem: siue de ea, in qua restituens superior intelligitur. Igitur non potest propriè intelligi Respublica in excellenti illo significatu sumpta, quo neminem recognoscit superiorem. Vnde nec talis Respublica restitui potest aduersus Principem *L. ult. C. qui & aduers. quos.* imò talis Respublica implorat auxilium *L. 4. C. quib. ex caus. maj.* At Respublica *αὐτόνομος* non implorat auxilium superioris, quem neminem agnoscit. Quid Respublica hic notet, Vid. *D. Ioann. Mauricius de restitut. in integr. Cap.* 417. quid juris sit in villis & castris, an hæc Jure Reip. vel minorum habenda, quærit & post multa & varia allegata, adhibita distinctione decidit *Sichard. ad C. l. 4. quib. ex caus. maj.*

Subauditur autem hic, *læsam, circumuentam.* Non enim restituitur, nisi qui læsus & circumuentus est, Vocibus

cibus his liberalius sumptis. Potest enim aliquis lædi à se ipso, dum ἐμποδίσματα plenæ voluntatis varia objici possunt. Non autem semper enormem læsionem requiri, sed restitutioni locum esse, etiam ubi modicum damnum minor subierit, pro qualitate personæ & negotii, tenent *Rebuffus gloss.* 2. *Tom.* 3. *Tractatuum de restit. in integ. & Gabriel Mudæus ad L. minoribus C. in quib. Caus. rest. ibid. p.* 70. Contrarium tenet *Ioann. Petr. de Ferrariis ibid. p.* 201.

Extra ordinem juvari] id est restitui in integrum. dicitur in *L.* 8. *D. de minor. Auxilium, opitulatio, L.* 1. *pr. L.* 3. §. 4. *& auxilium extraordinarium L.* 16. *pr. D. eod. Succurri* etiam dicitur restituendis *L.* 108. *D. de. R. I.* Est enim restitutio in integrum *remedium extraordinarium, quo prætor æquitatem naturalem secutus, homines vel lapsos, vel circumscriptos, sive metu, calliditate, sive ætate, sive absentia, sive minima status mutatione, sive alienatione judicij mutandi causa facta, sive justo errore, aut alia justa causa inciderint in læsionem, in eum statum, in quo ante læsionem erant, causa cognita reponit.* Quam descriptionem ex ipsis legibus extruxit *Nucleus Amplissimi Biccij Lib.* 4. *pr.* definit & explicat definitionem fusè *D. Ioann. Mauricius de Rest. in integ. c.* 1. *& Franciscus de Caldas in comment. analyt. ad L. si curatorem C. de in integr. rest.* Extraordinarium remedium vocari nonnulli statuerunt, ideo quod juri communi & æquitati contrairet: sed refutantur à *Ioanne Mauricio cap.* 2. *Sfortia Oddo part.* 1. *Q.* 1. *Art.* 14. *Francisco de Caldas, in comment. analyt. in L. si curatorem C. de in integ. rest. minor.* verbo *implorare in integ. restitut. n.* 8. *tractatuum de in integ. Rest. Tom.* 4.

Moris est] id est Juris consuetudine introducti:

Habemus ſenſum legis: *Ciuitates vel Reſpublicas ex læſione reſtitui in integrum ut minores.* Rationem legis duplicem affert laudatus modo *Dn. Neuenhan*: 1. *quia in Republica multi inveniantur pupilli & minores, quibus reſtitutio in integrum competat.* 2. *quia Reſpublica adminiſtratores habeat, qui loco tutorum & curatorum ſint.* Ratio prior remotior videtur, nec ſatis validæ conſequentiæ, ſi dicas, cujus pars aliqua reſtituitur, illud totum quoque reſtituitur.

Progredimur nunc ad ſpecialia, & *caſum* ponamus: & quem potius, quam illum ex *Gloſsâ Viuiani: ad L. 4. Cod. quib. ex cauſ. maj. Procurator Reipublicæ ciuitatis Romæ contraxit & deceptus eſt, an Reſpublica reſtitui poſſit, quæritur: R. quod ſic. exemplo minoris, cui poteſt comparari Reſpublica.*

Rationes dubitandi non leves adferri poſſunt. I. quia *tres reſtitutionum cauſæ*, nempe *vis metusque, lubricum ætatis, error* (*V. Iacob Gothofred ad l. 116. comment.* ad R.I.) non æquè videntur cadere poſſe in Rempublicam ut in minores. Certe tales caſus in legibus vix ſpectantur. Et quando procurator in contrahendo deceptus eſt, non ipſa Reſpublica erravit. Ita ſi Syndicus Reipublicæ in jus vocatus ab initio quidem defenſioni interfuerit, poſtea autem cauſam deſeruerit, nec vis, nec error interceſſiſſe videri poteſt. Lubricum autem ætatis de Republicâ dici nequit. *Rationes dubitandi.*

II. Civitati ſeu Reipublicæ, etiamſi detur reſtitutio, obſtat tamen exceptio SCti Macedoniani *l. 15. D. ad SC. Maced.* quæ minori non obſtat. *l. 11. §. 7. de min.*

III. Reipublicæ non conceditur reſtitutio adverſus fiſcum, quæ tamen minori conceditur. *l. 45 §. fin. D. de Iure fiſci.*

IV. Pupillo non currit præscriptio *l. fin C. quib. in cauſ.* Reipublicæ currit, *l.* 4. *C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor.*

V. Minori datur majus tempus. *l.* 7. *C. de temp. reſt.* quàm Reipublicæ *Clem.* 1. *de reſtitut. in integrum.*

VI. Minores habent tacitam hypothecam in bonis curatorum. *l.* 20. *C. de adminiſtr. Tut. l. un.* §. 1. *C. de rei uxor. act.* ciuitas non habet in bonis adminiſtratorum *l.* 2. *C. de Iure Reip.* niſi ex ſpeciali priuilegio

VII. Sunt qui Reipub. reſtitutionem in contractibus ſimpliciter denegant. V. *Treutlerum Diſp.* 11. *theſ.* 8. *in fin.*

VIII. Colliguntur & alia in quibus Reſpublica plus juuari ſolet quam pupillus, vt comparatio iſta non æquis pedibus currere videatur.

IX. Poſſet & inde argui hæc ratio legis quod Reſpub. jure minorum utatur, quia non minores tantum, ſed majores quoque in integrum reſtituantur *l.* 3. *C. quib. ex cauſ. maj.* plures dubitandi rationes, ſubjunctis refutationibus proponit *Sichard. ad Cod. l.* 4. *quib. ex cauſ. major.*

Rationes decidendi.

Pro *Rationibus decidendi* valere poſſunt ſequentia. I. Qui ex æquo ſæpius & facilius per eos quorum opera utuntur, lædi ſolent, illis ἀνάλογως idem remedium attribuitur. Sicuti autem minorum fragile & infirmum conſilium & multis captionibus ſuppoſitum, multorum inſidiis expoſitum eſt, qui propterea extra ordinem juuantur *pr. D. de minor.* ita Rempublicam, adminiſtratorum & Syndicorum, quibus ſua committit negotia, culpa ſæpè deſertam aut circumſcriptam eſſe, vel caſus

legum

legum in D & C. ubi de ciuitatum administratoribus & negotiorum gestoribus agitur, abundè testantur, quæ res ex pari æquitatis fundamento parem legislationem *[illegible]*.

II. Jus minorum, ut in *l.4. C. ex quib. caus. maj.* appellatur, est jus fauorabile. Fauores autem, quo ad plures porriguntur, eo plus rationis videntur habere. Vnde summa ratio est, quæ pro Republica facit, & pro jure Reipublicæ, supremæ quidem potissimum, à qua in subditos sparguntur fauoris publici radii. Facit huc grauissima Imperatoris sententia *Nouella de mandatis Principum XVII. c. 1. sicut priuatos injustitiam passos adjuvamus, ita & publicum illæsum manere volumus.*

III. Quapropter in pluribus rebus aptè à minoribus ad rempublicam deducta est juris ratio. e.g. sicuti debitor pupilli non accedit ad tutelam *Auth. minoris debitor. C. qui dari tutores possunt.* ita nec debitor Reipublicæ ad administrationem aut honores admittitur. *l.6. §.1. D. de munerib. & honor. l.1. C. de debit. ciuit.* Sicut tutor tutelam gerere cogitur. *l.1. D. de adm. tut.* sic in Republica cogitur quis munus injunctum gerere. *l.9. D. de mun. & hon. l.18. C. de decurion. lib.10.* Minores & Reipublicæ administratores de non liquido transigere possunt. *l.56. §.4. D. de furt. l.12. C. de Transact.* sententia contra minores & Rempublicam indefensos nulla est. *l.1. C. de Iure Reip. lib. XI. l. 6. C. quomodo & quando Iudex.* præscriptio quinquennii contra statum defuncti utrique currit. *l. 6. C. ne de statu defunct.* utrique edictum ædilitium datur. *l. 1. §. 3. 4. 5. D. de ædil. edict.*

Nec valide obstant quæ ante sunt allata. Ad I enim possis dicere, non enumerari omnes causas restitutio- *Respondetur ad rationes dubitandi.*

tutionum, sed præcipuas à *Gothofredo.* Neque rectè ista verba exclusiue accipi. Deinde cur non possit Syndico aut procuratori Reipublicæ metus injici, aut vis inferri, non videmus. Quamvis enim rarioris generis sit [illegible] casus, pro impossibili tamen haberi nequit. De errore res est etiam manifestior. Quamvis enim non præsumatur Respublica tam facile labi, tamen, si de læsione constat, quod hîc semper intelligitur, frustra de eo loquimur, quod præsumatur aut non præsumatur. Ita habemus rem definitam in simillimo casu, ubi is, *qui se minorem annis læsum esse dicit, diligens paterfamilias fuerit actibusq; publicis industrium se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit*: rescribit Imperator: *Verum si causâ cognitâ circumuentus deprehendatur, à solito auxilio removeri non debet. l.* 1. *C. qui & aduers. quos in integr. rest. non poss.* Casum *Viuianus* disertè format: *si minor in contractu, quem facit, dicat se læsum, & velit restitui, aduersarius autem dicat, non esse verisimile eum deceptum esse, cum fuerit sapiens, industriosus, & publicis actibus interfuerit: judex ista considerare debet, vt sic concedat, vel deneget restitutionem in integrum, cum causa tamen talis non sufficiat, vt prorsus non restituatur. Sed si appareat eum euidenter esse læsum & circumuentum, restituatur non obstante exceptione tali.*

Quæ loco 2. 3. 4. 5. 6. opposita sunt, nihil officiunt veritati legis siue comparationi minorum cum Republicâ. Comparatio est enim non omnimoda, aut per omnia juris de utrisque constituti capita extendenda: sed in certis tantum punctis. de cetero partim *minus juuatur* Respublica, partim *plus juuatur*, quam minores. quod singillatim ostenditur, *Exercit.* 2. *de Iure Reip. part.* 2. *l. P. Fritsch. à thes.* 34. *usq; ad* 41.

Ad

Ad 7. Videmus *Treutleri* sententiam singularem esse, & aliorum contra sentientium authoritate obrui. Videatur *laudata modo Exercitatio thes.* 121. *& seqq.*

Valent paulo ante dicta etiam aduersus 8. objectionem.

Nona (9.) etiam nihil habet roboris. restitutio in integrum, jus minorum dicitur siue in comparatione etiam Reipublicæ ad minores & pupillos refertur, ex præcipua quadam destinatione legislatoris & judicis: ita ut in ipso nomine *minorum*, ratio æquitatis naturalis se conspiciendam & exaudiendam præbeat. Licet ergo ad majores quoque ex certis causis restituendos hoc auxilium productum sit, apertior tamen ratio consuetudinem loquendi & comparandi ad jus minorum traxit. Atque hæc hactenus paucis repetita, & ab aliis copiosius pertractata sunt.

PARS SECUNDA.

I.

Nunc videndum est, an *etiam Respublica neminem agnoscens superiorem, aut Rex, aut populus liber, atrociter læsi, restitui in integrum possint.* Quo legem nostram Dd. non pauci producunt. *Et Ludouicus Molina de contractibus tract.* 2. *disput.* 574. §. 4. *Respublica*, inquit, *instar minoris gaudet priuilegio restitutionis in integrum, & eadem ratione Princeps non recognoscens superiorem, quod ad bona coronæ & fisci, quæ reputantur Reipublicæ bona, & vere sunt bona ejus Reipublicæ, quæ non est Monarchia, quæ unico Principe seu capite regatur. Secus autem res habet de bonis supremi Principis, quæ non possidet quatenus Princeps, & ut bona Reipublicæ, sed perinde ac cæteri priuati sua bona possident.*

II.

Vtimur autem & hic authoritate eorum qui ita ſentiunt: non quod ex *l. 3. C. de Iure Reip. Lib. XI.* aut textibus Juris ciuilis parallelis Princeps aut Respublica libera in integrum reſtitui poſſit: id enim actioni & Judicio in Jure Juſtinianeo deſcriptis non eſt conſentaneum. Sed exiſtimamus concedendum hoc prudentibus, ut ſtatuant, ad exemplum quo Respublica, Romanæ Reipublicæ ſubdita, reſtituitur, ſuo quoque modo reſtitui ipſam Romanam Rempublicam, ſiue Imperatorem Romanum, Regem aut populum liberum. In qua quidem comparatione magna verſatur de cætero diuerſitas: æqualitate in hoc tantum incumbente, vt ſicut minores reponuntur in eum ſtatum quo ante læſionem erant, ita Princeps aut populus circumuentus læſusue redeant in eum ſtatum, quaſi nihil, quo læſi ſint, accidiſſet.

III.

Vnde nec apud Prætorem & Magiſtratum nec apud judicem, quem Reges & populi liberi nullum habent, fit hæc reſtitutio, ſed ipſe Princeps, ipſa ſe Respublica reſtituit.

IV.

Vt credatur autem hoc fieri poſſe remouenda eſt maxima dubitatio, quam nobis objicit communis Jurisconſultorum ſententia, quod *Reſtitutio in integrum ſit fœtus juris ciuilis.* Controuerſiæ autem Regum & liberorum populorum, nullum communem judicem habentium, non tam jure ciuili, quam jure naturæ & gentium reguntur, aut, quia ſic quoque non ſemper factis ex voto applicari hæc jura, aut arbitrali ſententia ad effectum deduci poſſunt, armis diſceptantur. Atque hac

ratione

ratione contra Bodinum utitur *Hugo Grotius de I. B. l. 2. c. 14. §. 1.*

V.

Est interim sine dubio verior sententia altera, quæ restitutionem in integrum non juris modo ciuilis sed etiam *Iuris naturalis* esse statuit. in quo genere sæpè dissentiunt scriptores. Ita e.g. præscriptionem Jure tantum ciuili niti, communis; Jure naturæ eam fundari, verior sententia est. Et de restitutione in integrum quidem non fuerit arduum probare quod diximus. I enim in ciuilis quoque juris restitutionibus in integrum *Vlpianus* ait, *prætorem sequi æquitatem naturalem L.* 1 *D. de min.* Si ergo in priuatis & minoribus inter priuatos rebus æquitas naturalis parit jus ciuile de hoc auxilio extraordinario: Cur non valeat siue juris vim obtineat in majoribus publicisque Regum populorumque negotiis, quo jus ciuile pertingere non potest? II. Non Prætor tantum in Jure ciuili dixit, *quod vi metusue causa gestum erit, ratum non habebo l.* 1. *D. quod met. caus.* Sed ante prætorem ipsius naturæ hæc vox erat, quæ per vim metumque gesta, rata esse vetabat, eademque opera restitui hoc pacto læsum volebat. Ita dolum & cetera, quæ restitutioni causam præbent, natura ultro damnat. III. non quidem extendi hoc cupimus ad omnes casus causasque, ubi Jus ciuile restitutionis auxilium expedire potest: sed ad omnia negotia & læsiones, ubi læsum restitui euidens æquitas postulat. Huic enim parere vitam socialem gentium & populorum, verum est. IV. Si jure naturæ ipso actus irriti reddantur, quibus error & circumuentio originem dedit, sequitur quod restitutionem in integrum etiam natura præcipiat.

VI.

Quare *Bodinus de Repub. lib.* 1. *cap.* 8. *statuit ex iisdem causis quibus privatus ac subditus quisque in integrum, si capti sint, Principem posse restitui sive aliena fraude ac dolo, sive errore sive metu circumventus est, non tantum in iis quæ ad jura Majestatis imminuta, sed etiam in iis quæ ad privata commoda, rationesque domesticas attinent.* sicut enim sibi potest ipsi jus dicere Princeps, ita & restituere seipsum potest. Ita in terminis *Sfortias Oddus part.* 1. *quæst.* 3. *artic.* 14. *Tom.* 2. *Tractatuum de in integrum restitutionibus.*

VII.

In hac *Bodini* sententia recipienda illud nolim admittere, *quod ex omnibus causis, quibus privati restitui possunt, etiam Princeps restituere se possit.* Civilis enim lex ex arbitrio legislatoris & certis causis specialibus restitutionem decernere potest liberalius. At in Principum causis evidens & manifesta æquitas spectatur. Quapropter etiam læsio atrox extra omne dubium constituta esse debet, ut huic remedio locus sit: &, si fieri potest, Principi suadendum est, ut peritorum judicium audiat, qui nullo ipsi sacramento obligantur, modo quo fieri potest tutissimo: tum ut famæ suæ studiosissime rationem habeat, ne calliditate potius & injustitiâ, quam extraordinario & necessario jure usus esse videatur.

VIII.

In hac quæstione autem ita incedunt, ut hanc regulam ponant: *in quibus Princeps decessor se restituere, revocatis in irritum, quæ fecerat, potest: in iis etiam successor, ad quem læsio facto decessoris contracta pertinet, se & Rempublicam restituere potest.*

IX. *In*

IX.

In donationum immodicarum, unde Respublica lædi- tur, exemplo plerique consentiunt. Videri possunt exempla apud *Arnisaum de jure Maj. lib.* 1. *cap.* 7. §. 7. *& Grotium de Iur. B.* 2. 14. 12. *in Not.* In Galliis anno 1560. in principio regiminis Caroli IX. Regis *ordines rogati sunt voce Cancellarij Hospitalij, ut dissoluendi æris alieni à superioribus Regibus contracti ratio inter eos iniretur; hoc addito, minime recusare Regem, & circa eum proceres, quin si comperiatur nimiis donationibus & immensis largitionibus exhaustum ærarium, ad earum restitutionem, qui acceperunt compellantur.* apud *Thuan. l.* 27. *p.* 12. *Anno* 1480, Toleti in Hispania *generales conuentus agitati omnino frequentes. Voces liberæ fuerunt & plenæ expostulationum: nobiles in tenuiorum fortunas grassari populi conquerebantur, eorum auaritia regium ærarium exhaustum, occupata vectigalia, imperari noua indies, magnâ Prouinciæ calamitate. Dati in causa judices, ab Henrico Rege factas imprudenter donationes aut temporum necessitate extortas, injustas fore pronuntiarunt.* apud *Io. Marianam Hist. Hisp. Lib.* 24. *c.* 21.

X.

Allata exempla ad donationes potissimum pertinent. ad quas Principes possunt induci deceptoriis persuasionibus, ita ut maximo ipsi denique damno afficiantur, & status Reipublicæ periclitetur. Text. elegans *in L.* 1. *C. de petit. bonor. sublat. lib. X. ibi. quoniam plerunque ita in nonnullis causis inuerecunda petentium inhiatione constringimur, ut etiam non concedenda tribuamus, nec Rescripto quidem nostro aduersus formam latæ legis, loci aliquid relinquatur:* Quo casu absurdum non est, restitui Principem à seipso & reuocari ad irritum, quibus non subest ra-

tio. Imo Jure constitutum est, ut Rescripta etiam Imperatoria contra Jus elicita, ab omnibus Judicibus refutentur. *L. Rescripta. 7. C. de precib. Imperat. offerend.* Et quæ contra Jus vel utilitatem publicam postulata impetrata sunt, non effectu tantum careant sed & seueritate digna puniantur. *l. 5. & t. t. C. si contra Ius vel. utilitat. publ.* Certè successores non teneri aut obligari in detrimentum Reipublicæ irreparabile; verius est. Ostendit hoc multis auctorum testimoniis *Vasquius in controuersiis illustribus L. 1. cap. 4. §. 1. & 4.* quam sententiam eo producit, ut contra DD. communem sententiam, ne Ecclesiæ quidem donari, concedi, alienari à Principe regnorum suorum bona cum magna regni læsione posse statuat *Cont. Illust. L. 1 c. 6. §* 24. sed quo minus ad extremum & extraordinarium hoc remedium decurratur, quin immemorialis temporis intercessu impediri queat, vix dubitari potest. vid. *Auth. quas actiones C. de Eccles.* Cumque Principibus cuncta rerum ad famam dirigenda sint, temperamentis quibusdam facile via aperiatur. e. g. si non omnia donata repetantur, sed pars siue major siue minor, prout necessitas reipublicæ efflagitauerit: si illis, qui donatis exuuntur, alii fauores Reipublicæ innoxii, quasi in vicem conceduntur: & si quæ hujus generis solatia excogitari possunt.

XI.

De *Priuilegiis* ejusdem generis disputatio est. Ponamus casum. A Principe sub & obreptitiè tot priuilegia immunitatis, à tributis & vectigalibus aliisque exactionibus, fuerint emendicata, ut fiscus & ærarium tandem nec statui Principis sustinendo, nec erogationibus publicis necessariis sufficiant. Hic quia & læsio Reipublicæ

blicæ ſiue regni eſt enormiſſima & caſus neceſſitatis euidentiſſimus, & immunitates aduerſus caſum inſolitum & neceſſitatem non validè allegantur (*V. Gail. lib. 2. obſeruat. 52. §. 27. & ſeqq.*) Videtur Princeps in eum ſtatum redire in quo ante læſionem erat, dictante hujus juris rationem ſalute Reipublicæ quæ ſuprema lex eſt, cujus nutu etiam temperamenta regi debent. Nam & ea, quæ ex cauſa onerosa, aut ob benè merita conceſſa dicuntur, non ſtatim hoc nomine æſtimari fas eſt, cum neque hæc deſinant eſſe gratuita, & illa ſæpè titulo lucratiuo cenſeantur, quæ oneris nomine allegantur. qua de re nobilis eſt diſputatio *in Franciſci Kinſchotii Reſponſo XXXVIII. immunitas à vectigalibus an & qualiter vi priuilegij & conceſſionis principalis acquiri poſſit?*

XII.

Facilior erit hic caſus: Si Princeps exteris conceſſerit priuilegia præſertim in commerciis & negotiationibus, quæ priuilegia poſtea incipiant ciuibus & regnicolis, totique regno damnoſa fieri. Reſtitutus videbitur Princeps in ſtatum quo fuit ante conceſſa illa priuilegia. Ita *Albericus Gentilis* de ſuis temporibus contendit, *de jure belli L. 3. c. 16. non fieri Hanſeaticis ciuitatibus injuriam, ſi, quæ illis tributa ſunt priuilegia ab Anglis Regibus, nunc imminuantur. Cum nec vinci poſſint oneroſo prorſus conceſſa titulo, & in grauiſſimum ipſorum Anglorum mercatorum exeant damnum adeoq́; & in iniquitatem: dum exteros meliori facerent conditione quam ſuos:* addenda ſunt cetera

nem in eo constituebant, ut Reipublicæ læsionem vel præueniri vel emendari, quo licet modo, fas esse ducant. Hinc animose & citra hæsitationem decernunt: *Omnes contractus cum Principe intelliguntur admittere interpretationem bonæ fidei, neq; Princeps tenetur ex suo contractu, quando ex justa causa contractus cedit in publicum detrimentum. Princeps contractui celebrato, in causa respiciente statum suum, non tenetur, si in prajudicium & detrimentum subditorum vergat. omnis conuentio quantumuis jurata intelligitur, rebus in eodem statu permanentibus non autem illis mutatis : Fortius obligatur Princeps Reipublicæ quàm propriæ promissioni. apud Camden. part. 4. ann. 1595. p. 650.*

XIV.

An & quomodo Principes vel Respublicæ liberæ ex contractibus cum subditis initis teneantur & obligentur? Interpretes ut plurimum volunt Principem ex contractu cum subditis inito, Jure tantum naturali seu gentium ex consensu obligari, *arg. l. cum amplius* 84. *§.* 1. *D. de R. I. junct. L. Stichum* 95. *§.* 4. *D. de solut. & Liber.* Non vero ciuiliter, cum ciuilibus præceptis Princeps censeatur esse solutus, ut videre est apud *Abbat. Felin. & Dec. in cap.* 1. *X. de probat.* Sed *Molin. in addit. ad Dec. in d. cap.* 1. *& Bald. ad L.* 31. *D. de L. L.* existimant, Principes vel Resp. liberas non solum naturaliter sed etiam ciuiliter & efficaciter ex contractu cum subditis inito obligari, ne alias omni commercio eximantur. *exempl. L. quod si minor.* 24. *§.* 1. *D. de minor.* Cui accedit quod contractus constent arithmetica proportione, quæ in computatione commerciorum æqualitatem plane exigit; nec considerat an Rex quis sit vel subditus, diues vel pauper, sed vult, contrahentes ultro citroque æqualiter obligari,

ri,

ri, ne contractus ex altera parte claudicent. *fac. l. cum Emtor. 5. D. de rescind. vendit. L. Labeo 19. D. de V. S. Wesenb. paratitl. D. de Constit. Princip. n. 26.* ubi dicit, Principem instar Priuatorum ex contractibus teneri, etiam quando cum subditis contrahit. Quo in loco *Bachov. in not.* statuit, ab objecto totam rem dependere, Rem enim omni dubitatione carere, si de re Principis quæratur Patrimoniali; sed si negotium & causa concernat statuta & Jura publica, non sine ratione quæri posse, an subditi sint habiles personæ, quæ cum Principe contrahere possint, & an Princeps stare conuentis teneatur, præprimis, si hæc aliqua ratione fuerint Principi à populo, arma & defectionem minitante, extorta?

XV

Si igitur de Restitutione aduersus contractus, cum subditis initos dicendum, necesse omnino est, ut de validitate contractuum constet, qui, si non obligarent, nulla opus haberent restitutione; Fundamentum nostrum esto, Principem Legibus viuere, sed publicis, maxime ea, quæ suprema est, sc. Populi salute, qua periclitante, uti Dominus est rerum priuatarum eminenter, iisque uti potest ad publicam rem, ita & multo magis restituet se, si contractu suo Rempublicam læsisse diceretur: sed nos mouemus pedem.

XVI.

In pactionibus tamen pacis etiamsi alteri parti da-

ris *mali* vitandi causa suscipiuntur, exuere naturam damni & in lucro deputari. 3. *Licet inter priuatos amicitia & societas ad successores non transeant, juris tamen publici aliam esse rationem, quia populus semper idem censetur.*

XVII.

An Principes Imperij jure minorum restituendi veniant, disputatur in utramque partem in consultatione Camerali, quæ est apud *Klokium XXX. à pr. usque ad n. 7.* & *n.* 131. *usque ad* 134. subscribere placet affirmatiuæ.

XVIII.

Quæri etiam potest, an *Principes Sacri Romani Imperij Electores per priuilegium Aureæ Bullæ cap.* 13. *pro restitutis in integrum ipso jure contra omnia priuilegia ipsos lædentia haberi debeant*? Ita dicendum videtur, si præsertim sententia declaratoria accesserit. idque propter verborum perspicuitatem, asseuerationem, cumulationem. Nam, an potuerit Imperator Carolus hoc facere, dubitare cum *Carpzouio* (*de L. Reg. c.* 3. *sect.* 14. §. 24.) non audeo: cum præsertim querelam hac de re motam non legamus, & hæc lex lata sit in præsentia omnis generis ordinum in solenni Curia. Accedit quod Commentatores, difficultatem, quam mouent, ipsi soluunt, & ad extremum fatentur, Imperatorem & Antecessorum & Successorum suorum priuilegiis, etiam quæ vulgo irrevocabilia habentur, derogare ex causa utilitatis publicæ posse. Sicut videre licet apud *Arumæum*, & *Rümelinum*, *Mylerumq; ad c. d. A. B.* Quin autem Carolus Legislator existimauerit, ad summam rempublicam pertinere, Electorum priuilegia esse quàm munitissima, nemo dubitabit, qui institutum legislationis totius A. B. & consilium Imperatoris expenderit.

XVIII. Gra-

XIX.

Grauiſſima omnium quæſtio eſt de Legatis & internuntiis, ſi Rex dicat: *ſe aliter & alia mandaſſe, legatos autem terminos mandati egreſſos eſſe, atque adeo ſe non teneri eorum facto, ſed potius reſtitutioni in integrum repertam apertamque eſſe viam.* Conqueretur altera pars & dicet: *Legatus attulit literas fidem facientes, quas credentiales appellant, igitur bona fides requirit, ut facto ejus obligetur Rex mittens, qui obligari ſe velle iis, quæ legatus egerit, ſemel profeſſus eſt. Si quid ſecretius & in arcano mandauit, id ſicut extra ſcientiam ejus, ad quem miſſus eſt verſatur, ita fraudi ei eſſe nec poteſt nec debet. Regis mittentis aduerſus legatum à ſe miſſum illa quæſtio eſt ſeorſim: nec rumpendis conuentis adhiberi poteſt. Iure communi inter humanas gentes receptum eſſe, ut qui præpoſitus eſt negotiis obliget præponentem ex inſtrumento generali; etiamſi fecerit contra voluntatem præponentis* ſibi ſoli ſignificatam. vid. *Grotius de I. B. lib. 2. c. 11. §. 12.*

XX.

Excipiet Rex qui miſit legatum: *mandatariorum delicto, mandantibus læſionem contrahi, citra reſtitutionem in integrum, omni æuo iniquum habitum, & legislatione plerarumque gentium ciuili vetitum. Mali exempli & publice noxii eſſe, ſi Regnorum & Rerumpublicarum ſalus à miniſtrorum, qui varie corrumpi poſſint, fide ſuſpendatur. In has anguſtias nunquam redactos eſſe Reges, neq; redigi poſſe. Vbi læſio euidens, ibi reſtitutio: non tam ex jure Iuſtinianeo, quan-*

Catholico diſcedens, per Galliam iter deſtinaſſet & facultatem petiiſſet ac impetraſſet pacificandi cum Rege Galliæ Ludouico XII. rem eo deduxit, ut compoſitis pacis conditionibus, omnia lætitia complerentur, & tam à Rege Galliæ quàm ab ipſo Philippo mitteretur ad utrumque exercitum Gallicum & Hiſpanicum, qui in Regno Neapolitano caſtra caſtris oppoſita habebant, ut ab armis ceſſaretur pace jam confecta. Non paret Dux Hiſpanus, Gonſalvus: cauſatus, ſe inconſulto Rege Ferdinando, hoc rerum articulo arma ponere non poſſe: qui & mox clade memorabili Gallos affecit, & Neapoli denique exegit. Hinc querela Regis Galliæ, qui ſe deluſum ſuſpicabatur, ipſiusque Philippi cum Soceris expoſtulatio per literas. Noluit enim ex Gallia diſcedere, donec hæc ignominia ſuo nomini, ut exiſtimabat, facta deleretur, & publicè pateſieret, quod omnia bona fide & ſerio egiſſet. Quæ ſpes eum fruſtra habuit. Ferdinandus enim Catholicus teſtabatur, Philippum exceſſiſſe terminos mandati, igitur negotiatione ejus nequaquam ſe obligari, ſed omnia ſibi eſſe integra, idque ut demonſtrarent, alios legatos miſit in Galliam, qui tamen hactenus tantum admiſſi ſunt, ut præſente Rege Galliæ, Philippus cum ipſis, & ipſi cum Philippo expoſtularent. Vnde Philippi ex hac contentione in morbum relapſi innocentia patuit. Vlterior autem de pace negotiatio, legatis intra triduum Gallia excedere juſſis, non accepta eſt.

XXII.

Non acquieverit ſanè aliquis *Petri Martyris de Angleria*, viri cetera grauis & prudentis, qui tum in aula Hiſpanica erat, judicio, qui ita refert *lib.16. Epiſt. 257. Galli ſe fuiſſe à noſtris oppreſſos ſub pacis umbra, quam dicunt jeciſſe Regio nomine Philippum, Generum Regium & Archiducem*

Lugdu-

Lugduni , cum Rege Gallorum , & voce præconum edicto per Lugdunenſes plateas prolato, conqueruntur. Noſtri ſermones eorum derident. futilia namq; nulliusq; momenti eſſe ad rem, quod Lugduni per Philippum de pace fuerit actum , & tunc præcipue , quando Hiſpanos eſſe in armis ad propulſandas veteres Gallorum injurias paratos cerneret. Imparatos autem ajunt Galli ſe fuiſſe ab Hiſpanis interceptos, paratiſſimos autem noſtros exiliiſſe ac manus conſeruiſſe collatis ſignis. Nec quicquam quod ad infeſtiſſimos hoſtes attineat prætermiſiſſe Gallos, noſtri probant: ſub induciarum aut pacis umbra, an vivo Marte id acciderit , ipſi viderint. Exitus, qui judex eſt rerum æternus, loquatur. Hæc dixiſſe, inquam, non ſuffecerit.

XXIII.

Cæterum à doli ſuſpicione Ferdinandum Catholicum Regem ſedulo purgat ipſa mandatorum Philippo datorum formula, *Anguſta* ſcilicet, *& quam tranſilire nefas eſſet*, ut annotat, *Ioannes Mariana Hiſtor. Hiſpan. lib.* 27. *c.*19. Nam & ab initio plane recuſaverat Philippo petenti facultatem pacificandi, ſi fortè Rex Gallus æquam videretur appetere. Neque enim ſatis fidebat genero, ex notis diſcordiis & multo minus ejus aulicis. Digreſſo autem Philippo ſtatim formulam perſcriptam ſubmiſit per Bernardum Builium Abbatem, qui etiam cum tractatio incepta eſſet, Principem monuit, ne excederet mandata, ni irrita fieri vellet, quæcunque agerentur. Philippi mirabilem confidentiam miratur *Mariana. Ille autem dicebat ,ſe ſecutum prima mandata generalia ſcilicet ſub-*

rum haberi , & eandem authoritatem obtinere debeant? quam affirmativè Jurisconsulti Hispani definiuerunt. Rectè ut arbitror. Et, quæ est negotiorum humanorum fragilitas, Regem Catholicum stricto jure utentem, arduum fuerit accusare: Philippo, qui nimia fiducia, nulla fraude aut calliditate rem gessit, lubenter quiuis ignoscendum ducat; Rex Galliæ certè innoxium non credidit tantum, sed ipsis prope manibus palpauit. Gonsaluum Fernandum facilè excusant mandata quæ à Rege suo habuit accuratissima. Videatur *Pontus Heuterus Histor. Austr. lib.6. cap.5. & Speculum Honoris Austriaci Fuggerianum p.* 1141. *& Gerardus de Roo*, qui nullum partium studium ostendit *Histor. Austr. Lib.* 11. Cumque suspicionibus in re tanta & inter tantos acta locus esse nequeat, quantum ex Historia & negotii circumstantiis intelligi potest, hoc est rarissimum exemplum, ubi nihil ex ullâ parte, calumniæ quod agat, relictum est.

XXIV.

Possitne restitutioni locus esse, etiam in enormissimâ læsione, si juramentum interuenerit, quæri solet? Equidem sanctitas jurisjurandi magna religione conseruanda est, in quantum fieri potest. Quare & hic in negatiuam plurimi eunt, quos consignat *Vasquius Controv. Illust. l. i. c.2. §.*17. Quia tamen juramentum non debet esse vinculum iniquitatis, neq; bonis moribus contraria firmare, etiam in alteram partem nòn desunt auctoritates, ita ut hic, *communis* contra *communem* laudetur *ibidem*. Cum temperamento; *ut nimirum petatur relaxatio juramenti*, & ad eam pars citetur. ibid. videatur omnino *D. Ioh. Petr. de Ferraryȷs de rest. in integ. p.*195. *&* 196. *Tom.*3. *Tractatuum de rest. in integ. D. Io. Mauric. de rest. in integ. Cap.*121. *Tom.*1.

F I N I S.